

Történetek 80 év történelemből

Honnan tudta Beethoven, hogy lesz október huszonharmadika?

Melocco Miklós nyolcvan esztendő. A Kossuth-díjas, Nemzet Művésze szobrász zsámbéki otthonában fogadott bennünket. Pontos, éles állításokat hordozó történeteit kiváló és alávaló emberekről, ötvenhatról, Nagy Imréről, a magyar költészetéről nyugodt derűvel beszélte el.

Szöveg: Majer Tamás
Kép: Nagy Norbert

– „Az évfordulókat, a dátumokat, az ünnepeket komolyan veszem és tisztelem” – írta egyszer. Ez a születésnapokra, egy ilyen kerek száma is igaz?

– Engem úgy neveltek, hogy a jól nevelt ember álszerény. Komolyan veszem az évfordulókat, mert például műemlékeket hoznak létre, a dátumoknak van ilyen ereje. Viszont a jól nevelt, kötelező álszerénység miatt a saját dátumaimat nagyon komolyan nem veszem. Azzal, hogy 80 éves vagyok, nem tudok mit kezdeni.

– Rendben, beszéljük másról. Gyakran beszélt a költészetéről, alkotó-

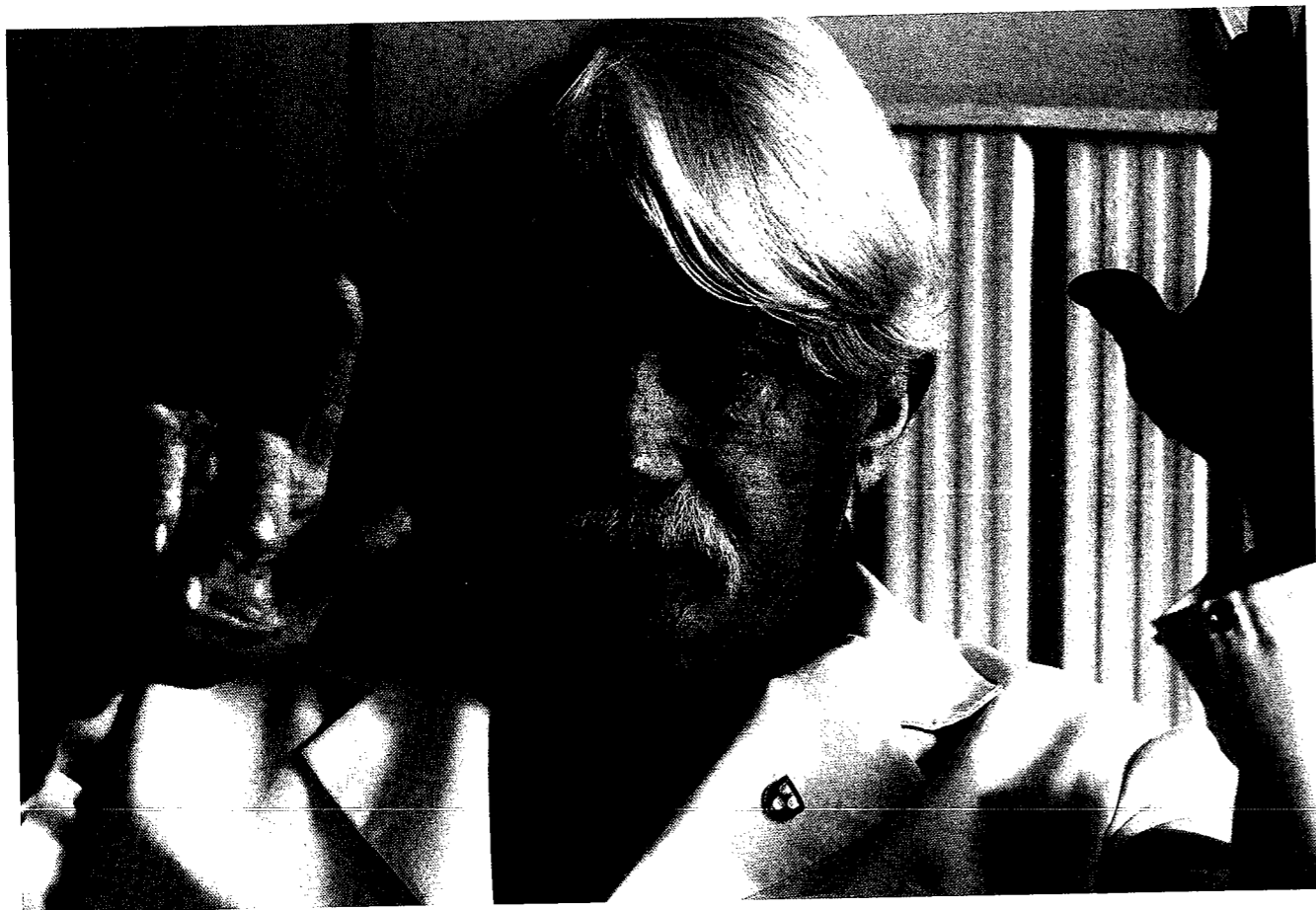
sai is sokszor kerülnek dialógusba a magyar költészettel.

– A legfontosabb szellemi termék nekem minden művészet közül a nagy magyar költészet. Jobban tetszik, komolyabban veszem, mint a szobrászatot vagy a festészetet. A zenénél is komolyabban veszem. Egy-egy kivétel van: az Egmont-nyitány, mert arról 1956 jut eszembe. Az tetszik annyira, mint egy magyar vers. Beszélgettünk is sokszor arról, vajon honnan tudta Beethoven, hogy lesz október huszonharmadika?

Mikor tanácstalan egy rádió, komolyzenét játszik. Ezt 1956. október 23-án a Rádióban valaki fölvette, s időnként visszatette. Egyrészt emiatt

nőtt össze a forradalom kitörésének napjával, másrészt olyan szép, hogy megérdemli, hogy október 23-án ez a nyitány szóljon.

Állítom – és itt már talán működik ez a 80 év, amivel amúgy nem tudok mit kezdeni – és úgy érzem, hogy igazolva vagyok, ha egy magyar verstől valami meghatódottságot érzek, akkor az a vers jó. 1956-ban 21 éves voltam, egyetemista Budapesten. Nem szeretnék 10 évvel fiatalabb lenni, mert akkor az 56-os emléket elcserélném egy-két agyonplombált fogra... Halottam verset működni. Október 23-án, amikor is végül engedélyezték a felvonulást, a főiskola is fölvonult. „Poznań, lengyel forradalom, éljenek

a munkások" kiabálások, tudniillik rengeteg sztrájk volt. Nem az értelmiség kezdte istenigazából a forradalmat. Az „éljenek a munkások”-ba egy rendőr nem köthetett bele. A Parlamentnél később „le a vörös csillaggal”, „ruszlik haza”, ott már önmagától bátrabb lett a tömeg.

Odamentünk a Petőfi-szoborhoz, a

A legfontosabb szellemi termék nekem minden művészet közül a nagy magyar költészet. Egy-egy kivétel van: az Egmont-nyitány, mert arról 1956 jut eszembe.

Belvárosi plébániatemplom és az Erzsébet-híd roncsa között álltunk meg: nem fértünk el, nem lehetett továbbmenni. Ez azért számít, mert így a szobortól úgy 100 méterre, talán többre voltunk. Ott lakott Sinkovits,

lehívták, mondjon verset. A szobor talapzatára állt, egy fejnyit kimagaslott a tömegből, de nem hallhattuk rendesen a templom előtt. Először elmondta Batsányinak A franciaországi változásokra című versét. „Vigyázzó szemetek Párizsra vessétek!” Értetlenség. „Poznań!” – hangzottak a bekiabálások. Utána jött az értelmes beszéd, amit mi nem Nemzeti dalnak hívtunk, hanem Talpra magyarnak. Ott a szót mondta Sinkovits, akit hallani véltünk, mert tudtuk a verset. Az esküt a tömeg mondta mindig. No, a két vers: az egyik tetszik, legjobb szónoklata életemnek, teljes csönd volt, csak az eskünél morajlott a tömeg. Úgy emlékszem, hogy hallottam Sinkovitsot, ami képtelenség, de úgy emlékszem.

A két vers között ez a különbség. Azért mondtam, hallottam elevenen verset működni. Az egyik az abszolút tiszta beszéd, a tömegnek való veszélyes pillanatokban, ráadásul goromba: „sehonnai bitang”. Tudom, hogy milyen a jó vers: ami egyszerre

ötszáz ezer ember lelkét egy irányba megszépíti, figyelmét leköti és lelkesíti. Az utolsó versszak után, „hol sírjaink domborulnak”, elcsendesedett a tömeg, csendben fejeződött be ez a tüntetés.

Ha eszembe jut egy vers, s mondom magamban, azon a jogon, ami ott történt, tudom, működik-e vagy sem.

– Miért vált Nagy Imre 1956 jelképes alakjává?

– Egyetlen rendesnek vélt nevet tudott akkor a tömeg, az övét. '53-ban megszűnt Recsk, megszűntek a kitelepítések, biztosan volt más nagyteknitélyű ember is, de a nép csak Nagy Imre nevét tudta. Három óra alatt lehetett odacibálni a Parlamentbe, valahol vidéken volt. Ő fent is, lent is megszavazott, rendes ember volt. Amikor 23-án este 7 óra körül megérkezett a Parlamenthez, hatalmas ováció fogadta, akkor már az épület kupolájának tetején kioltották a vörös csillagot. Úgy éreztük, hogy hatalmunk van. Ilyet mondunk, és tessék, elalszik.

Mindenki idézi Nagy Imrét. Úgy kezdte, hogy „Eltársak!” Mentségére szólva, mit mondhatott volna? Hölgyeim és uraim? Nem volt divat már vagy tíz éve. Mondhatta volna azt, hogy „Magyarok!”, de automatikusan ezt mondta.

Amit nem szoktak idézni: „szóval ugye kinek szól ez a füttykoncert?” Azonnal, mert őt választotta a tömeg, jött az üvöltés: „Gerőnek”. Pedig még Gerő csöcselékező beszéde nem hangzott el, de hát Rákosi, Gerő, Farkas Mihály közutálatnak örvendtek. Nagy Imre körülbelül három-négy nappal később fogadta el a tömeget, fogadta el, hogy ő legyen a miniszterelnök, akkor állt a forradalom pártjára. Ezért is végezték ki. Egy angol történész nyilatkozta, hogy egyetlenegy rendes kommunistáról tud a huszadik században: Nagy Imre.

Kádár vagy ötször kérvényezte Moszkvában – ez a Jelcin-dossziében van –, hogy kivégeztesse Nagy Imréeket. Moszkvából persze nem Hruscsov felelt, akora ember nem volt Kádár, de jött válasz: „választások lesznek Európában, ne keltsék a kommunisták rossz hírét: nem”. Legközelebb: „rendben van a választás, magyar belügy.” Az ötödik kérvényre kivégezhetették őket.

Nagy Imre ott válik megfoghatatlanná, amikor ezt mondta a kivégzése előtt: „kegyelmet pedig nem kérek.” Magyarul, tiszta, rendes ember volt, rájött arra, hogy egy nép mit akar, ennek a népnek ő tagja, melléjük állt, és mellettük is maradt. Ez az ő történe-

Nagy Imre tiszta, rendes ember volt, rájött arra, hogy egy nép mit akar, ennek a népnek ő tagja, melléjük állt, és mellettük ott is maradt. Ez az ő története.

te. Ha valaki mostanában, történész, vagy akárki, valami rosszat igyekszik keresni róla, nem érti a lényegét: hogy valaki mártírrá válik, és ezt vállalja, s nem alkudozik, ez a történésznek egy adat, holott ez annál több: az utolsó megnyilatkozás.

– Kevesen tudják, hogy önt meglőtték a forradalmi napok alatt. Ez hogyan történt?

– Mindenki az utcán volt. A Kálvin tér sarkán álltunk a bátyámmal huszonötödikén, mentünk volna odébb, de a tér közepén állt egy teherautó rusz-

kikkal tele. Időnként rálöttek erre az autóra, ilyenkor bekötötték a sebésztjeiket, de ott maradtak.

A Bátya utcából egy pasas, aki nagyon okos lett a háború alatt, tudta, az ablakokat el kell sötétíteni csomagolópapírral. Rolniba összetekerve vitte. Úgy fogta, ahogy egy puskát. Hogy foghatta volna másképp? Átszaladt a Kecskeméti utcán. A teherautóban lévő katonák azt képzelték, hogy fegyver, odapörkölték neki. Ekkor találtak el engem is, térdem lőtték, észre se vettem. Bátyám kérdezte, hogy mi bajom van, a Magyar utcába szaladtunk be. Kiderült, hogy én nem szaladtam, hiába emlékszem úgy, hanem valahogy négykézláb vonszoltam magam. Onnan tudom, hogy ruszlik voltak, mert a magyar ávósok fejre löttek volna. Ez így történt. Azért nem szoktam erről beszélni, mert ha akkor meghalok, nem hősi halott vagyok, hanem áldozat.

– Elhitték a forradalmi napok alatt, hogy lehet valódi változás?

– Vakon hittünk benne, és nem teljesen alaptalanul. Tudniillik a Kreml (ez is a Jelcin-dossziében van) nem akart ribilliót. Például Moszkvának sokba került ötvenhat, mert utána a széntől kezdve az olajig, az ennivalóig, minden jött ide, hogy ne álljon össze a szocializmus: nem akartak még egy ribilliót. Amikor decemberben a nők tiltakozása folyt, nem volt ellenük semmi disznóság, épen hazamehettek. Babakocsit toltak... Mintha ez olyan nagyon meghatott volna egy profit! Görbe János a Húsz óra című filmben mondta, a mellkasára mutatva: „Idelőjétek!”. Odalöttek. Állítólag valami erkölcsi tiltás van az ilyesmi-ben. Profikkal szemben nincs! Mondok egy Sztálin idézetet. Előbb a történet hozzá: Jakov Dzsugasvili, Sztálin elsőszülött fia német fogságba esett. Göbbels, aki azt hitte, ő profi, az abszolút, a mérnöki rossz, írt egy levelet Sztálinnak: „A fia fogságban van, ha ideadja nekünk Paulust, visszaadjuk a fiát”. A válasz: „Tábornokot nem adok hadnagyért.” Göbbels azt hitte, hogy Sztálinban legalább ennyi atyai

A Mátyás király-emlékmű avatásának 25. évfordulója jó alkalom volt a régi ismerősökkel való találkozásra is. Pati-Nagy Bence és Melocco Miklós az emlékműnél

Cser-Palkovics András polgármester adja át a város ajándékát a Mátyás király-emlékmű felavatásának 25 éves évfordulóján

érzés van, holott Sztálin nem volt elmebeteg, egyetlenegy megmagyarázhatatlan tulajdonsága volt: rossz. Mindenkit legyőzött, mindenkit megölt. Érthetetlen, amikor a világ ura volt, miért akart még mindig mindenkit kiirtani. Antiszemita is volt, csak Hitler ellen kellett működni...

Onnan tudom, hogy ruszok voltak, mert a magyar ávosok fejre lőttek volna.

Rákosi is levelezett. Amikor már a kolhozban döglődött Moszkva mellett, levelet küldött, hogy hazajönné Magyarországra rendet csinálni, mert – írta – a magyar kormányban túl sok a zsidó. Nemígen kapott választ. Nem azt írta, hogy zsidók vannak, hanem, hogy túl sok, tehát ő, a „zseni” elég. Rákosi nem volt persze buta ember, sok nyelven beszélt, de egy bábu volt. Bábu, aki nem felelt meg parancsoló urainak, ezért váltották le ötvenháromban. Jó példa arra, milyen,

amikor a szolgának fejébe száll a dicsőség. Egész ötvenhatot az ő nyakába varrta a szovjet vezetés. Bénaságból lett Gerő a főnök, aki aztán szintén megbukott, elvitték. Később a Rózsadombon építettek neki egy házat. Kevésbé ügyetlennek tartotta őt Moszkva, mint Rákosit, ezért hazaengedték. Remekül élhetett. Ezt Biszku Béla révén tudhatjuk. Én nem tudom, most mennyi a nyugdíja Biszku Bélának, de sok...

– *Még mindig kapja?*

– Nem tudom. Nem ítélik halálra. Miért nem életfogytiglanra? Egy évig egy börtönben adhatnak neki enni, nem?

– *Ez talán már napi politika. Jellemző, hogy számon kérik azt a közéleti embert, művészt, aki kiáll politikai meggyőződése mellett. Olvastam interjúban, öntől is kérdezték már, hogy mégis miért politizál.*

– Én azt hiszem, hogy az újságíró kínjában tesz fel ilyen kérdést. Én különben politikáról külön nem szoktam beszélni, de ha rám kérdeznek, például Orbán Viktor felől, mit mondanak? Végre van egy rendes kormány-

főnk. Nem műveletlen. Horn Gyula...? Kádár? Akit letiltottak az orvosok a piálásról, de élete végéig nem tudta kimondani, hogy szocializmus. Tudniillik a magánhangzó hajlítása, a diftongus, a tahónak nehéz. Ezek után Horn Gyula, aki ilyeneket mondott, hogy „a legkisebb közös nevező”. Nem értett egyszerű dolgokat, ha megdicsért valakit, így mondta: „végül és utolsósorban”.

Ezek után van Orbán Viktor. Hála Istennek. Amikor kérdeznék, mint ahogy most kérdezel, ezt mondom rá. Az, hogy jó szándékú, az már az én pártállásom is, de ha arra rákérdeznék, mit feleljek? Művelt, de kár, hogy itt van? Nem, örülök neki, hogy itt van. Ennyiben politizálok csak, mert általában arról beszélek, amihez értek. Nagyképű, persze az is – nem vagyok én szerény –, szobrászat, építéset és városkép.

– *Hogyan emlékszik vissza a 25 éve Székesfehérváron felavatott Mátyás király-emlékmű munkáira?*

– Én a Mátyás-emlékművet lombfűrészből előzetesen megcsináltam. Ki-

derült, hogy megépíthető. Tehát van valami érzékem az építészethez, és tudok vele játszani. Nem dül össze. Persze kellett hozzá Kisfaludy Attila, a statikus. Van egy boltív, egy heveder az emlékműben, ami megáll önmagában, de nekimegy a falból derékszögben egy másik, mintha keresztezné egymást. Kezdték mondani, hogy így a leggyengébb a boltív hevedere, ha oldalról megtolják, egy ember odébb tudja lökni. S mondta Kisfaludy Attila, hogy az ív, ami derékszögben ezt a hevedert eléri, akár nulla terheléssel is odaérhet. Úgy, amiképp egy gyöngysorban, ha a damilt meghúzzuk, akkor az kimerevedik, és egyenesen áll. Ugyanígy a kögyűrűkbe egy acél lett befalazva, amely nulla terheléssel érkezik ehhez a hevederhez: meg lehetett építeni.

Ott ismerkedtem meg különben Orbán Viktorral. Azt hiszem, már volt Fidesz. Balsay István akkor még tanácselnök volt, aztán lett polgármester. Ő is ügyesen mászott föl az állványra, amikor a menyéteket faragtuk éppen Király Lőrincsel. Viszont Orbán Viktor, huszoneves volt csupán, egyszerűen följött és kész. Kissrác volt, szakállas. Nem kérdezett hülyeséget!

Ha egy szobrász valahol kénytelen nyilvános helyen dolgozni, akkor meg-megállnak, mert amíg egy szobor el nem készül, addig érdekes. Mihelyt elhelyezi a daru, eloszlik a tömeg. Amíg a levegőben van, addig az mégis esemény. Ilyenkor szoktak hülyeséget kérdezni. Keresztanyám, aki kulturált ember volt, az kérdezte tőlem: „te Miklós, a szobrot azt csinálják?” Elakadtam, hogy erre mit feleljek? Pár nyelven tudott, kulturált, világlátott ember volt, de speciál ehhez nem értett. Igen csinálják – mondtam neki – úgy, ahogy a ceruzát hegyezik.

No, Orbán Viktor nem kérdezett ilyen furcsát. Emlékszem a kérdésére: „ezt jókedvűen csináljátok, vagy munka?” Mondtam, hogy igen, jókedvűen, mert ha elromlik a kedvünk, akkor lemegyünk és iszunk egy pohár sört. ■

Az egykori és a mostani polgármester, valamint a művész felesége, Budavári Zsuzsanna